

Yeni Toplum, Yeni Dinsellikler: Küreselleşme Sürecinde Dinin Gelişen Soft Power Etkisi

Doç. Dr. Mustafa ARSLAN¹

Özet

Günümüz dünyasında toplumlar çok hızlı bir değişim süreci ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Küresel ve yerel ölçekteki bu değişimlerden, sosyo-kültürel bir kurum olarak dinin etkilenmemesi düşünülemez. Günümüz toplumlarındaki hızlı değişim süreci, dinde de yeni “durumlar” ortaya çıkarmıştır. Geline nokta modern dünya “kutsala dönüş” olgusu ile karşı karşıyadır. Bu olgu hem geleneksel kurumsal dinlere yeniden dönüş olarak hem de mistik, ezoterik kültürel, yeni dinsel hareketlere (YDH) yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gerçeklik son dönem din sosyolojisinde sıkça dile getirilmektedir. Bizim bu tebliğimizdeki iddiamız şudur: Geline nokta dünyada yeni bir sosyo-kültürel ve dolayısıyla siyasal bir yapı oluşmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme ve post ya da geç/modern akımların etkisindeki gelişmeler, gelişen toplumlar açısından eski toplumsal yapıyı devam ettirmeyi imkânsız kılmaktadır. Bu durum sosyal hareketler açısından da böyledir. Sosyolojideki son gelişmelerde özellikle 1950 öncesi hareketler için “eski” sonrası için “yeni” kavramı kullanılmaktadır. Endüstriyel toplum tipine ait olarak nitelendirilen “eski” sosyal hareketlerin yerini Endüstri sonrası toplumlarda “yeni sosyal hareketler” almıştır. Bu hareketler değişen toplumsal hayatın “yeni bir temsilini” ifade etmektedir. Dinsel alanda da yeni dini hareketler kavramı bu gerçeğe tekabül etmektedir. Biz tebliğimizde yeni toplumsal yapıda, bu yeni dini hareketlerin gelişen ve değişen işlevlerine değinilecektir. Geline nokta yeni dinsel hareketler olarak adlandırılan olgu, küresel siyasal ilişkiler ağı içinde bir anlam ve işlev ifade etmektedir. Biz bu olgunun Küresel çapta bir soft power etki yarattığına, yanısıra bölgemizde gelişen bu yeni siyasal ve toplumsal yapı üzerinde genelde dinlerin, özelde ise İslamın soft power etkisinin yeni anlam ve işlevlerine değineceğiz.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Yeni dini hareketler, Soft power etki, İslam

Giriş

Richard Falk “Küreselleşme ve din” adlı kitabının başında, küreselleşme gibi “beşeri” bir konuda niçin dini de kitabına dâhil ettiğini açıklarken, küreselleşme süreci

¹ İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bölümü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, muarslan@inonu.edu.tr

ile alakalı çok negatif, onun deyimiyle “gayr-ı insani” bir durumun olduğunu irdeler ve bununla ilgili dört temel durumdan bahseder ve bunları: “kutuplaşma ve küresel ayrımcılık, insanlık dramının göz ardı edilmesi, küresel kamu yararında gerileme ve teknolojik ufukların karartısı” olarak sıralandırır. Falk, bu olumsuz gelişmelere karşı bazı eğilim ve direniş türleri olsa da bunların sınırlı kalacağı ve dini bağılıklar ve cemaatler tarafından takviye edilmesi gerektiği kanaatini taşımaktadır. Ona göre 21. yüzyıl başlarında alternatif bir gelecek ümidini veren tek şeyin adil bir dünya sistemi için dinsel temelli bir ulus aşırı harekete dair ihtimaldir (Falk, 2003).

Ancak Falk’a göre küreselleşme ve din kavramlarının sosyoloji ya da uluslar arası ilişkilerin konusu olarak ele almayı gerektirecek bununla ilişkili fakat bundan da önemli olan konu, “*dinlerin son zamanlarda beşeri konularda olası bir kuvvet olarak dünya çapındaki çok yönlü dirilişi*”dir. Dolayısıyla dinler günümüzde küresel bir aktör olarak kamusal ilgede öncü bir konumda bulunmaktadır.

Küreselleşme ve din konusunda çalışması bulunan diğer bir sosyal bilimci Robertson da (1992) küreselleşmenin dinsel boyutunun olduğunu ve bunların da kimlik ve insani anlama arayışı konularında vuku bulduğunu vurgular. Ona göre küresel çapta gelişen yeni dini hareketler küresel bir dünya için “küresel bir anlam” içeriğine sahiptirler ve bunların küresel dünyada yükselişi ahlak ve insan haklarında küresel standartlar inşa etme süreci ile alakalıdır.

Görüldüğü gibi küreselleşme ve din konularında çalışmaları olan her iki sosyal bilimcinin de ittifak ettiği nokta, *insanlığın karamsar bir süreçten, kimlik ve anlam arayışı sürecinden geçmesi ve dinin küresel bir aktör konumuyla mevcut sorunlarda ve özellikle yeni düzen arayışlarında “alternatif” olma özelliğidir*. Nitekim konuyla ilgili olan diğer bir din sosyologu Wuthnow (1980) da modern toplumda ortaya çıkan yeni dinsel hareketleri en iyi biçimde anlayabilmek için dünya düzenindeki “büyük değişikliklere” bakmanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Dolayısıyla küreselleşme sürecinin bir düzen (makro) ve anlam (mikro) arayışı olması bağlamında karşımıza yeni dinsel ve ruhsal hareketler konusu gelmektedir. Küreselleşme sosyolojik açıdan bir “*süreç / proses*”i ifade etse de uluslar arası ilişkiler ve siyaset alanında geniş ölçekli bir “*düzen arayışı*”na tekabül etmektedir. Küreselleşme bağlamında düzen arayışlarında ise karşımıza “Yeni dinsel hareketler” kavramı çıkmaktadır.

Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kutsala dönüş olgusunu görmekteyiz (Bkz. Arslan, 2011; Bell, 2006). Bu olgu, hem genel anlamda dini olana ilgide bir artış olarak, hem de mistik, ezoterik kültlere, yeni dini hareketlere ve kitlesel paranormal eğilimlere yönelişte ortaya çıkmaktadır. Geç modern dünyada yeni ve güçlü bir “kutsala dönüş” olgusu ile karşı karşıya olmak bir yana dine ve dinsel metinlere eskisinden farklı yaklaşımlar da söz konusudur. Özellikle modernliğin krizi ve sorgulanması sürecinde postmodern eğilimlerin “her şey gider” mantığı ve çoğulcu yaklaşımları neticesinde dine aydınlanmacı modernliğin din yorumu ve örgütlenmesinden farklı yaklaşımlar söz konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu süreçte pre-modern dönemin özelliklerini ve postmodern dönemin psiko-sosyal koşullarını içerisinde barındıran yeni dinsel akımlar gelişim göstermektedir. Sonuç olarak geldiğimiz noktada modern dönemdeki din yorumlarından ve dine yönelimlerden farklı, organizasyon ve örgütlenme tarzı da oldukça yeni olan dini akımlar ve yorumlar sosyal anlamda görünürlüklerini ve etkinliklerini her geçen gün artırmakta hatta küresel bir aktör olma durumuna bile gelebilmektedirler. Bu gün yeni dinsel akımlarının sayısındaki olağanüstü artış sebebiyle Amerika’nın bazı sosyologlarca bir “yeni dinler süpermarketi” olduğu ifade edilmektedir. Modernliğin tarih dışına ittiği dini kolektivitinin, geldiğimiz noktada sadece birey ve toplum hayatında değil ulusal hatta küresel çapta siyasal bir aktör haline geldiği de görülmektedir. Bu nedenle olsa gerek yeni dinsel hareketleri yeni binyılın büyük yönelimlerinden birisi olarak gören (Glock ve Bellah, 1976; Davie, 2005) sosyologlar bulunmaktadır.

Yeni dinsel hareketlerin günümüzdeki artan etkisinin nedenleri üzerine kısaca durmakta yarar vardır (Fazla bilgi için bkz. Arslan, 2006). Bu hareketlerin modern toplumlarda yaygınlaşma nedenleri üzerinde en fazla durulanın, modernliğin tatminkâr “teodiseler” ortaya çıkarmaması ve günlük hayatın gelişi güzel alışkanlıkları için dahi bir “anlamsızlık” sorununun baş göstermesidir. Peter Berger “Modernliğin hoşnutsuzlukları” olarak isimlendirdiği bu duruma, “aşırı rasyonelleşmeyi; modern teknolojinin sadece maddi varlığa dönük ve duygusallıktan uzak olan, bu sebeple de bireyin kendisi ve başkaları ile olan ilişkilerinin büyük bir kısmını anlamsızlaştıran mekanikleşmeyi; bireyin sosyal hayatını etkileyen ve bu sebeple daha geniş işlevlere sahip olan kurumsal bürokratikleşmeyi” eklemektedir (Berger, 1993).

Batıda oluşan anlam krizi modernizmin dayandığı temellere güvensizlik doğurmuştur. Bu güvensizlik, modernleşmenin getirdiği, “hızlı değişim süreci, aşırı rasyonelleşme ve bireyselleşme” süreciyle birlikte bir arayışı da beraberinde getirmiştir. Bunlara fizikteki Heisenberg’in belirsizlik ilkesi, Einstein fiziği, rölativite teorisi ve onu takiben gelişen Kuantum fiziği gibi yeni gelişmelerin, modernitenin üzerine oturduğu Newtoncu fizik anlayışını/uzay tasarımını alt üst etme durumlarını eklemek gerekir. Dolayısıyla modernlik “sadece” çözülemeyen ve üst üste gelen “anlam sorunları yüzünden değil”, “dayandığı temel bilimsel kuram ve anlatılar açısından” da bir alt üst oluş yaşamıştır. Din sosyologları, dini ve ruhsal yönelimin görüldüğü özellikle altmışlı yıllardan sonraki dönemi “büyük uyanış”, “oryantal dini uyanış”, “yeni dinsel bilinçlilik”, “dinin yeniden kuruluşu” “büyük çağdaş dinsel kriz” olarak adlandırmaktadırlar. Bu değerlendirmelere göre, altmışlı yıllardan bu yana gelişmiş toplumlarda dini ve ruhsal temalar doğulu dinler, geleneksel dini öğretiler, mistik ve paranormal inançlar, yeni pagan dini akımlar tarzında çok boyutlu biçimde görünmeye başlamıştır (Arslan, 2011).

Modern seküler toplumlarda yukarıda değinilen kutsala dönüşte çok şaşkıncu bir dönüşümle karşıya karşıyayız. Bu değişim ve dönüşümün iki koldan vuku bulduğunu görmekteyiz. Birincisi İslam, Hıristiyanlık, Budizm gibi geleneksel kurumsal dinlere; ikinci olarak ise kurumsal olmayan, mistik ve esoterik dinsel ya da yarı-dinsel eğilimlere ilgide çok büyük bir artışın olduğu sosyolojik olarak çok açıktır. Dolayısıyla günümüz (post)modern toplumlarındaki bu kutsala dönüş olgusunun çok kompleks ve çok yönlü olduğunu belirtmek gerekir. Modern dünyada insanlar küresel ölçekte büyük dinlerden küçük ve yeni ya da yarı-dinselliklere büyük bir arayış ve yöneliş içindedir. Bu arayış içinde ortaya çıkan yeni dinselliklerin, modern-seküler yaşama temelde bir alternatif değil, ondaki manevi eksikliği giderici işlev gördüğü çok açıktır. Yeniçağcı dinsellikler bir taraftan ruhçu bir niteliğe sahipken; diğer taraftan İslam, Hıristiyanlık gibi geleneksel büyük dinlere mesafeli, bireysel zafiyetlere olabildiğince açık, zaman zaman bilimsel ve teknolojik dili kullanan, ürünlerinin yaygın biçimde sergilendiği bir pazara ve pazar mantığına sahip olan, medyayı oldukça iyi kullanan bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu eğilimlerde “kutsalla seküler olanı içerisinde barındıran” nitelikleri görmekteyiz. Özellikle kapitalizmin temel dayanağı olan tüketim kültürü ile bu ruhsal eğilimlerin çok kolay iç içe girdiklerini, çağımızın Küresel iletişim

ve tüketim araçlarına çok iyi adapte olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu hareketler, ruhsal tatmin yanında yeni bir tüketim mantığı, kutsalı metalaştıran bir mekanizma ile karşımıza çıkmaktadırlar.

Küresel ölçekte yaygın olduğuna yukarıda değindiğimiz yeni dinsel hareketlerin aslında “yeni sosyal hareketlerin bir türü” olduğunu belirtmek gerekir. Yeni sosyal hareketler Sanayi sonrası toplum tipini ifade eden bir kolektivitedir. Yeni sosyal hareketlerin teorisyenlerinden Alain Touraine’e göre (1999) endüstri sonrası toplum yeni güç merkezi ve yeni ilişki biçimleri ile yeni toplum tipini ifade etmektedir. Yeni sosyal hareketler eski (endüstri toplumu) sosyal hareketler gibi ekonomi temelli değil, hayat tarzları ve kimlikler temelinde çatışma tipleri ortaya çıkarmaktadır. Yeni sosyal hareketlerin en belirgin özelliği “sınıfsal yapıyı aşan bir karakter”de olmasıdır. “Kimlik” vurgusu ön plandadır ve “bireysel olanla kolektif olan arasındaki ilişki bulanıklaşmıştır”. Yeni dinsel hareketler yeni sosyal hareketlerin bir türünü teşkil etmeleri açısından bu özelliklere aşağı yukarı sahiptir.

Modern toplumlardaki bu yeni dinsel hareketlere dinin yeni toplumsal koşullara uyumu ve işlevselliği açılarından bakmak gereklidir. Bu anlamda bu yeni dinselliklerin -ister büyük dinler içindeki ister kurumsal olmayanlar olsun- yukarıda da belirtildiği gibi modern toplumdaki bir takım sorunları ve düzen arayışlarına tekabül ettiklerini hatırlamak gerekir. Özellikle modernliğin aşırı rasyonalizasyon ve bireyselleşme sonucu ortaya çıkan anlam krizi ve küreselleşmenin etkisi ile baş gösteren düzen arayışları yeni dinsel hareketlere eğilimi daha da artırmaktadır. Ayrıca bu yeni dinsellikler, postmodern dinsel revizyon diyebileceğimiz bir süreç açısından da anlamlıdır.

Yukarıda ana hatlarını çizmeye çalıştığımız bu yeni dinsel durumu küresel dünyanın sistemi içinde işlevsel ve makul bir yere oturtmak gerekir. “Küresel ve postmodern” bir dünyadaki sosyo-dini durumu, “modern ve ulusal”, rasyonalist bir yaklaşımla anlamak ya da yorumlamanın yanlışlığını söylemeye pek lüzum olmasa gerektir. Dolayısıyla yeni toplumsal durum çerçevesinde değerlendirildiğinde yeni dinsel hareketlerin siyasal ve uluslar arası ilişkilerin merkezinde olduğunu –ya da en azından kenarında olmadığını- görmek gerekir. Dinler ve özellikle günümüz yeni dinsel akımları eski döneme oranla günümüzde kamusal hayatta hatta siyasal alanda çok belirgin biçimde varlığını hissettirmektedir. Bu varlığını hissettirmenin yanı sıra

başta değindiğimiz gibi dinler, küresel ölçekli bir düzen arayışında daha adil ve katlanılabilir bir dünya için bir umut olma niteliğini de haizdirler. Uluslar arası siyasette “ulusal”ın sınırlarının her geçen gün aşıldığını ve küresel yeni “imkan”ların ortaya çıktığını görüyoruz (Clarke, 2006).

Bu bağlamda din ve dini kolektivitinin –saf dini / kültürel işlevlerinin ötesinde- uluslar arası siyasette bir konum elde ettiğini görmekteyiz. Dini kolektivitinin küresel çaplı bu işlevselliğini siyasal literatürdeki dille söyleyecek olursak, “sert ve yumuşak” güç ilişkileri olmak üzere her iki tarzda da görmekteyiz. Özellikle 11 Eylül olayları ile başlayan değerlendirmelerde din ve dinsel hareketler genellikle “sert güç” kavramı içinde ve olumsuz bir konumda ele alınmaktadır. Burada din ve özellikle de İslam söz konusu olduğunda bu durum, olumsuz tarzda ve küresel çapta bir güvenlik konsepti içinde de ele alınabilmekte ve İslam reel risk faktörü olarak görülmektedir. Hâlbuki gelenen süreçte dinlerin salt bir sorun ve risk faktörü olarak algılanmasının çok pozitivist ve modası geçmiş bir yaklaşım olduğu kolayca söylenebilir.

Dolayısıyla gelenen noktada dinlerin küresel süreçte bir aktör olmasının yanı sıra uluslar arası siyasette de bir yeri vardır. Bunu günümüzde, ulusalcı ve pozitivist argümanların reel dünya da ve akabinde sosyal bilimlerde zayıflaması ile ayrıca küreselleşme sürecinde kültürel unsurların ön plana çıkması ile çok açık bir şekilde görebiliriz. Ancak biz bu duruma ilişkin reel örneklerden daha çok siyaset bilimindeki kavramsallaştırmadan yola çıkarak işaret etmek istiyoruz. Burada karşımıza üç kavram çıktığını görürüz. Bunlar: küreselleşme, din ve güç kavramıdır. İlk iki kavrama yukarıda değinildiği için güç kavramına ve onun konumuzla ilişkisine değinmek gerekiyor.

Günümüz uluslar arası ilişkiler biliminde güç kavramını daha doğrusu “*yumuşak güç*” kavramını sosyal bilimlere kazandıran Nye’dir. Nye’e göre güç, “istenen sonuçlara varabilmek için başkasının ya da başkalarının davranışlarına nüfuz edebilme yetisidir” (2004: 3). Ancak, bu nüfuz edebilme yetisini sadece fiziki güç kullanımı, bastırma ve yaptırım gibi unsurlarla açıklamak, gücün boyutlarını anlamaya yardımcı olmaz. Gücü anlamının ve güçten en etkin biçimde faydalanabilmenin en iyi yolu gücün “sert / hard” ve “yumuşak / soft” güç olmak üzere iki uçta seyrettiğini görebilmek, aynı zamanda bu iki gücün birbirleriyle dirsek teması içinde ve “birbirini sürekli besler bir ilişkide olduğunu tespit etmek”ten geçer. Sırf sert güç ile bir yere varılacağına, Vietnam ve 11

Eylül olayları örnek gösterilebilir. Ancak Nye'e göre salt askeri ya da maddi güce dayanma çok anlamlı değildir.

Nye, günümüz dünyasında "yumuşak güç"ün önemli olduğunu vurguluyor. Nye'e göre "yumuşak güç"ü oluşturmak için, "*çekici bir kimlik taşıyan kültür, siyasi değerler ve kurumlar, ahlaki temelli ve meşruiyete dayalı politikalar üzerinde yükselen bir cazibe merkezi* oluşturulmalı ve bu merkezin gücü, başkalarının tercihlerini ikna yoluyla belirleyebilme yetisine ulaşmalıdır" (Nye, 2004: 11). Burada Nye'in yumuşak güç tarifindeki "kimlik taşıyıcı kültür", "siyasi değerler", "ahlaki temel" kavramları konumuz açısından dikkati haizdir ve Nye, politikaların bu kavramlara dayalı olarak oluşturulmasından bahsetmektedir. Politika oluşturucu niteliğe sahip bu kavramlara bakıldığında ise bunların (kimlik, kültür, değer, ahlak vb.) dinsel dünya görüşüne hiç de yabancı kavramlar olmadığı görülecektir.

Nye'e göre bir ülke yumuşak gücünü kullanarak uluslar arası saygınlığını ve cazibesini kullanmak ve böylece de gücünü artırmak istiyorsa, kullanımına soktuğu gücün bulunduğu "kültürel bağlamda" bu gücü kullanmaya elverişli şartları taşıyor olmalıdır. Yine bir devletin yumuşak gücünü başka bir devlette başarı ile devreye sokabilmesi için karşısındaki gücün doğasının önemini gerçekçi bir bakışla tespit etmesi gereklidir. Günümüz siyasetinde güçlü olan için yeni siyaset tarzı Nye'e göre şudur: sahip olunan devasa ekonomik, siyasi güç ve savunma kapasitesi ancak ve ancak uluslar arası kamuoyu X gücün dış politika kararlarını "meşru" olarak algılayorsa anlamlı bir bağlama oturabilir. Dolayısıyla bir ülke mevcut gücünün sonuçlarını o gücüyle doğru orantılı değil, gücünü uluslar arası kamuoyunda meşru biçimde kullanması -ya da bu tarzda algılanması- ile elde edebilecektir. Burada ise kültürel bağlamda daha yumuşak faktörlerin devreye sokulması gerekmektedir.

Nye "yumuşak gücü" iki aktör açısından ele alıyor: "devlet ve devlet dışı aktörler". Nye devlet dışı aktörlere, çevreci Greenpeace, uluslar arası en büyük örgüt olma özelliğini hala taşıyan Birleşmiş Milletler veya marjinal terör örgütlerini örnek olarak veriyor. Bunlar yumuşak güç olma potansiyeline sahiptirler. Ancak yaptırım gücüne bakıldığında devlet dışı aktörlerin hala belli sınırla içinde hareket ettiklerini söylüyor. Buna karşın Nye, önümüzdeki yıllarda söz konusu aktörlerin güçlerini yapıcı ve yıkıcı yönde kullanmasını denetleyebilmek için Amerikan yönetiminin yumuşak gücüne daha fazla yatırım yapmasının elzem olduğunu iddia etmektedir (Nye, 2004: 98). Bu yatırım

Nye'e göre "başkalarını dinleme ve empati kurma" yoluyla başlatılabilir. Çevresinde olan bitenlere sırtını dönen, örneğin Ortadoğu'daki anlaşmazlıkları tahlil edemeyen Amerikan yönetimi küresel imajını zedeleyici yollara savrulmaktadır.

Günümüzde Amerika'nın dinsel hareketleri yumuşak güç unsuru olarak kullandığı çok açıktır. Bu gün Amerika dinler süpermarketi olarak anılacak şekilde yeni ya da yarı dinsel / ruhsal hareketlere kucak açmış ya da bunların gelişmesine imkânlar sağlamaktadır. Ayrıca farklı ülkelerden dini hareket liderlerini de Amerika'ya çağırarak ve dini hareketler için ulus aşırı bir platform olma özelliğini devam ettirmektedir. Burada Amerika, ülkesinde bulunan dini hareketlerin nüfuzundan yararlanmakta, kendi dışındaki etkin dini hareketleri ülkesine çağırarak onların da nüfuz alanından istifade etmeye çalışmaktadır. Bu sadece sırf dini hareketler değil, mistik ve ruhçu nitelikteki hareketler için de geçerlidir. Amerika kurumsal ya da sivil, sırf dini ya da ruhçu / mistik nitelikte olsun yeni dinsel hareketlerin popüler kültürde, edebiyatta, eğitimde, kamuoyunda vb. gelişen etki sahasından da faydalanmaktadır. Bu hareketlerin değer, kimlik oluşturuıcı özelliklerinden hareketle oluşturulan popüler kültürün (sanat, edebiyat, sinema, çizgi roman vb.) her alanındaki ürünleri "postmodern bir kültürel alan" yaratmaktadır. Ayrıca sayıları her geçen gün artan bu hareketlerin kurumsal gücünden (eğitim kurumları, basın, siyaset vb.) gelen nüfuzlarından da yararlanılmaktadır.

Sonuçta çeşitli tarz ve nitelikteki yeni dinsel ve ruhsal hareketlerin sayıları ve etki alanları giderek artmakta ve bu hareketlerin oluşturduğu zemin üzerinde ülkeler farklı politikalar da oluşturabilmektedir. Son zamanlara kadar Türk siyasasının, ülke içinde ve Avrupa'daki göçmen Türklere ait dini yapılardan siyaset oluşturmada faydalanmak şöyle dursun bunları tehdit olarak gördüğünü biliyoruz. Yine Osmanlıdan arta kalan bakiyeler üzerinde de nüfuz oluşturma gayretinin olmadığını ve bu bölgelerde geçmişe ait din ve geleneksel bağlar üzerinden ilişki kurma çaba ve niyetlerinin olmadığını da biliyoruz. Ancak son zamanlarda Türk dış politikasında yumuşak güç vasıtasıyla nüfuz oluşturma, bölge ve dünya ekseninde etkinliğini artırmada geleneksel ve dinsel yapıları kullanma gayretinin hızla oluştuğunu ve bunun uygulamaya konulduğunu görmekteyiz. Sayın Ahmet Davutoğlu'nun söylemlerinde yumuşak güç kavramını ve bunun dinsel ve kültürel bazdaki ifadelerini görebiliriz. Hükümetin bölge siyasetinde eskisinden radikal biçimde farklı olarak HAMAS tarzı

dini örgütler birlikte siyaset oluşturma gayretini de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Yine TİKA vasıtasıyla Osmanlı bakiyesindeki ülkelerde yapılan tarihsel yapıların tamiri ve kültürel alışverişleri, Gülen cemaatinin eğitim kurumlarından eskisine oranla daha fazla yararlanılması ve özellikle de Diyanet İşleri Başkanlığının dış ülkelerdeki faaliyetlerinin eskisine oranla hem nitelik hem de yaygınlık olarak artırılmasını da yumuşak güç kavramı içerisinde değerlendirmek gerekir. Yukarıda değinilen yumuşak gücün resmi ve sivil çeşitlerinden yararlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Avrupa ülkelerinin Diyanetin Doğu ve Orta Avrupa'daki çalışmalarının dinsel olmaktan ziyade siyasal olarak gördüklerini ve bunu zaman zaman eleştirdiklerini ve yakından takip ettiklerini biliyoruz. Burada Diyanetin ve diğer sivil dinsel grupların faaliyetlerinin devlet tarafından yumuşak güç şeklinde kullanılıp siyaset oluşturma ya da o ülkelerde nüfuz alanını genişletme şeklinde kullanılmasının (post)modern çağdaş bir siyaset olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim bu siyaset tarzının Batı ülkelerini endişelendirdiğini, bu tarz uygulamaları zaman zaman Neo-Osmanlılık şeklinde adlandırılarak mahkûm etme uğraşına girdikleri de kamuoyunun malumudur.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (2006) “Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: ‘Yeni Çağ’ İnanışları Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 4 (11), 9-25.
- Arslan, M. (2011) *Paranormalizm ve Din*, Bilsam Yayınları, Malatya
- Bell, D. (2006) “Kutsalın dönüşü”. *Laik ama Kutsal*. (Çev. A. Köse). Etkileşim Yayınları. İstanbul.
- Berger, P. (1993) *Dinin Sosyal Gerçekliği*. (Çev. A. Coşkun). İnsan Yayınları. İstanbul.
- Berger, P. (2001) “Reflections on the Sociology of Religion Today”. *Sociology of Religion*. 62 (4): 443-455.
- Clarke, Peter, (2006) *New Religions in Global Perspective*, Rodledge, USA& Canada.
- Davies, P. (1995) *Tanrı ve Yeni Fizik*. (Çev. M. Temelli). İm Yayınları. İstanbul.
- Falk, Richard (2003) *Küreselleşme ve Din*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Glock, C. Y. ve Bellah. R. (1976) *The New Religious Consciousness*. Berkeley: University of California Press.
- Nye Jr. Joseph S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs.
- Nye Jr. Joseph S. (2008). *The Powers to Lead*. New York: Oxford University Press.
- Robbins, T. ve Anthony, D. (1979) “The Sociology of Contemporary Religious Movements”. *Annual Review of Sociology*. 5: 75-89.
- Robertson, Roland (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London: Sage.
- Touraine, Alain, (1999) “Toplumdan Toplumsal Harekete”, *Yeni Sosyal Hareketler*, (Çev. K. Çayır) Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Wuthnow, Robert (1980) “World Order and Religious Movements” in Albert Bergesen (ed.), *Studies of the Modern World-System* (New York: Academic Press, 1980), pp. 57-75.